

UNIVERZITET U SARAJEVU
FILOZOFSKI FAKULTET

SIMBOLIKA I ALEGORIJE U
APULEJEVOM *ZLATNOM MAGARCU*

Završni magistarski rad

Kandidat:

Maja Paočić

Mentor:

Izv. prof. dr. Drago Župarić

Sarajevo, 2020.

**UNIVERZITET U SARAJEVU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ROMANISTIKU
KATEDRA ZA LATINSKI JEZIK I RIMSKU KNJIŽEVNOST**

**SIMBOLIKA I ALEGORIJE U
APULEJEVOM *ZLATNOM MAGARCU***

Završni magistarski rad

Kandidat:

Maja Paočić

Mentor:

Izv. prof. dr. Drago Župarić

Sarajevo, 2020.

Sadržaj

UVOD.....	4
1. APULEIUS MADAURENSIS	6
2. STILSKA IZRAŽAJNA SREDSTVA U APULEJEVOM <i>ZLATNOM MAGARCU</i>	8
2.1. Alegorija	8
2.2. Simbol.....	10
3. APULEJEV <i>ZLATNI MAGARAC</i>	11
3.1. Sadržaj Zlatnog magarca	11
3.2. Roman Zlatni magarac	12
4. SIMBOLIKA I ALEGORIJE U APULEJEVOM <i>ZLATNOM MAGARCU</i>	16
4.1. Magarac	16
4.2. Lucijeva preobrazba-simbol pomagarčenog čovjeka i put do duhovnog spasenja ..	17
4.3. Pridjev aureus/ zlatni	18
4.4. Uši.....	18
4.5. Kosa.....	19
4.6. Ruža.....	19
4.7. Magija.....	20
4.8. Tesalija kao simbol magije	20
4.9. Ropstvo.....	20
4.10. Radoznanost	21
4.11. Naturalistička alegorija.....	22
4.12. Amor i Psiha	23
4.13. Psiha kao simbol muškog junaštva	26
4.14. Leptir	26
4.15. Homerova Odiseja	27
4.16. Psihina četiri zadatka.....	28
ZAKLJUČAK.....	31
BIBLIOGRAFIJA	32

UVOD

Iako na prvi pogled Apulejeve *Metamorfoze* odaju djelo koje je bogato samo komičnim, satiričnim i zabavnim elementima, postoji jedna mnogo ozbiljnija, religijska, realistična strana ovog djela čija prenesena značenja su skrivena u alegorijama i simbolima i na čitaocu je da ih pronade i prepozna. Činjenica da ovo djelo uspješno funkcioniše na više nivoa spajajući magiju i realnost govori više nego dovoljno o njegovoj usklađenoj kompleksnosti.

Što se tiče strukture rada, pored uvoda i zaključka, sastoji se iz tri tematske cjeline. Prva tematska cjelina će nas upoznati s biografijom samog pisca *Metamorfoza*, Apuleja, a zatim i sa stilskim izražajnim sredstvima koje tražimo u ovom djelu, a to su: simbolika i alegorije. U drugoj tematskoj cjelini upoznat ćemo se s sadržajem Apulejevog djela bez kojeg bi teško mogli pratiti analizu samog djela i njegovih komponenata. Dodatno, također u drugoj tematskoj cjelini, da bi bolje razumjeli simboliku i alegorije, predstavimo *Zlatnog magarca* u kontekstu njegovog žanra, to jest u kontekstu romana.

Nakon predstavljanja *Zlatnog magarca* u kontekstu romana, usredotočićemo se i na treću tematsku cjelinu, to jeste glavni dio koji i jeste sam cilj rada, a to je otkrivanje *skrivenih značenja* u obliku simbola i alegorija. U ovom glavnom dijelu prvobitno ćemo se baviti simbolima i alegorijama koje se tiču glavne priče o Luciju, dok ćemo se poslije toga baviti simbolima i alegorijama koji se tiču najbitnije umetnute priče, one o Amoru i Psihi. Drugim riječima, simboli i alegorije vezane za Lucija koje ćemo obraditi su sljedeći: *magarac, Lucijeva preobrazba, pridjev aures, uši, kosa, ruža, magija, Tesalija kao simbol magije, ropstvo, radoznalost i naturalistička alegorija*. Simboli i alegorije koji se tiču umetnute priče, a koje ćemo analizirati jesu: *Amor i Psiha, Psiha kao simbol muškog junaštva, leptir, Homerova Odiseja i Psihina četiri zadatka*.

Cilj ovog rada jeste istražiti prisutnost i samo značenje alegorijskih i simboličnih elemenata književnosti u Apulejevom *Zlatnom magarcu*. Ovaj rad će, vodeći nas u svijet "prenesenog značenja", upoznati s čarobnim Apulejevim kozmosom u kojem je sve moguće i u kojem skoro ništa nije onako kako se čini na prvi pogled. Drugim riječima, cilj ovog rada jeste uroniti nas u simbolično-alegorijski aspekt Apulejevih *Metamorfoza* u svrhu analiziranja tog aspekta i otkrivanja duboko skrivenih značenja iza raznih segmenata ove priče koji kriju glavnu Apulejevu poruku ovog djela. U zaključku rada, utvrdit ćemo koliko su simboli i alegorije prisutne u Apulejevim *Metamorfozama* te doći do relevantnih spoznaja vezanih za pomenutu temu.

Što se tiče same metodologije rada, koristit ćemo se metodom analize kojom ćemo analizirati pomenutu zastupljenost i samo preneseno značenje simbola i alegorija

1. APULEIUS MADAURENSIS

Slika 1: Lucius Apuleius Madaurensis / Apulej

Lucius Apuleius Madaurensis / Apulej, autor romana *Zlatni magarac* rođen je oko 125. godine u numidskom gradu Madauru (danas Mdauruš u Alžiru).¹ Osnovnoškolsko obrazovanje završio je u rodnome gradu, staroj vojnoj koloniji i univerzitetskom središtu. Otac ga je kasnije zbog gramatičkog i retoričkog obrazovanja poslao u Kartagu na jedno od tada najuglednijih fakulteta svojevremenog rimskog svijeta. Nakon Kartage, odazi u Atenu na Filozofske studije, gdje je usavršio svoje znanje grčkog jezika, jednog od triju koje je pričao (latinski je pričao u domovini, dok mu je punski vjerojatno bio maternji).² Kao mladić mnogo je putovao Grčkom i Malom Azijom, no nakon što je potrošio velik dio očeve baštine, zaputio se u Rim, gdje je radio kao odvjetnik. Godine 155. vratio se u rodni grad, te je diljem Afrike držao govore kao putujući sofist. Godinu dana kasnije, radi bolesti osataje u gradu Eji (današnji Tripoli), gdje se oženio za stariju udovicu Emiliju Pudentilu. Taj brak nije naišao na odobrenja ženine obitelji, koja ga je zbog nasljedstva optužila da je brak pridobio ljubavnim napitkom i čarolijom. Takvo bi što, kada bi se dokazalo istinitim, prema rimskom pravu bilo kažnjavano smrću. Usprkos takvim zavjerama, Apulej se uspješno obranio, te je dvije godine kasnije, zajedno sa svojom suprugom otišao u Kartagu u kojoj je živio do kraja života. Tamo je bio vrlo cijenjen, pa je kao virtuoz javnog govorništva cijelom provincijom širio svoj utjecaj.³ Ono što je Apulej ostavio iza sebe

¹ Flašar, M. *Pregled rimske književnosti*. 1986. str. 459.

² Vratović, V. *Rimska književnost*. 1969. str. 235.

³ Vratović, V. *Rimska književnost*. 1969. str. 236.

vidljivo je u samo 6 sačuvanih, latinskih djela. Tri djela pripadaju lijepoj književnosti, a to su: *Apologia* (Odbrana), još zvana i *De magia* – obrambeni govor naknadno napisan zbog optužbe za čarobnjaštvo; *Florida* (Zbirka cvijeća) – 23 odabrana odlomaka njegovih govora i deklamacija; *Metamorphoses/Metamorphosen libri IX* (Prijetvorbe, 11 knjiga), odnosno fantastično-satirički roman drugog imena *Asinus aureus* (*Zlatni magarac*).⁴ Također, u tih 6 djela ubrajaju se i 3 filozofska spisa o Platonu i Sokratu koji su u kasnoj antici i srednjem vijeku ubrajani među temeljne knjige za pogled na svijet.⁵ U spisu *De deo Socratis* (*O Sokratovu bogu*) prikazuje se Platonov nauk o stupnjevima božanskog.⁶ Ovdje Apulej dokazuje da *između bogova i ljudi stoje demoni kao posrednici* kao što to navodi i sam Sokrat. Drugi spis *De Platone et eius dogmate* (*O Platonu i njegovu učenju*) sastoji se od dvije knjige, a govori o Platonovu životu i njegovom poučavanju o prirodi i etici. Posljednje filozofsko djelo *De mundo* (*O svijetu*) nije njegovo izvorno djelo, nego je on preradio istoimeni pseudoaristotelov spis.⁷ Ova zbirka govora ne donosi novosti što se tiče tema o kojima se piše, ali zbog načina pisanja može se uvidjeti da je Apulej baratao retorskim vještinama. Govori su mu bili stilski dotjerani i sve je u govoru podredio eleganciji i kićenosti jezika.⁸ Dakle, Apulej je bio svestrano obrazovani enciklopedist, mnogo je pisao na latinskom i grčkom jeziku, te u stihu i u prozi. Svoju je svestrasnost okušao u mnogim prirodnim znanostima, filozofiji, muzici, matematici, historiji, pravu, no ono u čemu se možda najbolje snalazio, svakako je njegovo govorništvo, te ostale vrste umjetničke proze.⁹

⁴ Flašar, M. *Pregled rimske književnosti*. 1986. str. 463.

⁵ Vratović, V. *Rimska književnost*. 1969. str. 65.

⁶ Flašar, M. *Pregled rimske književnosti*. 1986. str. 462.

⁷ Flašar, M. *Pregled rimske književnosti*. 1986. str. 470.

⁸ Flašar, M. *Pregled rimske književnosti*. 1986. str. 459.

⁹ Vratović, V. *Rimska književnost*. 1969. str. 66.

2. STILSKA IZRAŽAJNA SREDSTVA U APULEJEVOM ZLATNOM MAGARCU

2.1. Alegorija

Etimološki gledano, riječ alegorija (grč. ἀλληγορία, lat. *allēgoria*, *diversiloquium*, *alienloquium*) upućuje na dva semantički nosiva dijela: állos, u značenju *drugi*, *drukčiji*, *različit* i agorá kao korijen grč. glagola *agoreúein*, u značenju *govoriti javno*, *u skupštini ili na agori*.¹⁰ Kako bismo se uopće mogli baviti definicijom pojma alegorija, moramo ju prvobitno svrstati među stilske figure. Stilska figura je naziv stilskog postupka, preuzet iz stare retorike, kojim se postiže prijelaz iz običnog govora u kultiviran, lijep, ukrašen retorički i književni govor.¹¹

Sada kada smo definisali stilsku figuru, možemo reći da je alegorija, kao retorički, poetički i književnoteorijski pojam, pjesnička figura u kojoj se ono što je izravno rečeno odnosi na nešto drugo, uz pretpostavku da se značenje neke pjesničke slike ili priče može objasniti pojmovima.¹² Alegorija je zbog prenošenja značenja srodna metafori, ali se uglavnom drži kako zahtijeva neku veću cjelinu od jedne riječi, prema staroj retorici barem rečenicu, što omogućuje da se vrline, strasti ili prirodne pojave pojavljuju u književnom djelu kao osobe, ili da se putovanje u prostoru shvati kao proces duhovnog sazrijevanja.

Naziv se također koristi u širem smislu za svaki lik ili prikaz u svim umjetnostima u kojem se može razabrati načelno moguće pojmovno objašnjenje.¹³ Alegorija je iskaz koji ideju ili kakvu kategoriju (moralnu, religijsku, filozofsku, emocionalnu) predočava govorom o bliskim i konkretnim stvarima.¹⁴ Ako bismo proširili klasičnu, školsku, odnosno, bazičnu definiciju alegorije kao proširenu metaforu, mogli bismo definiciju pojma potvrditi u *Pojmovniku suvremene književne i kulturne teorije* u kojemu je alegorija definisana kao proširena metafora, zbog njezine sklonosti da cijele propovjedne sklopove likova, radnji, prizora, predmeta i pojava, materijalizirane bilo u jezičnom, vizualnom ili u auditivnom mediju, stavi u funkciju kakve misli, ideje ili poruke.¹⁵

¹⁰ Solar, M. *Rječnik književnog nazivlja*. 2006. str. 34.

¹¹ Solar, M. *Rječnik književnog nazivlja*. 2006. str. 100.

¹² Dragušica, K. *Epska alegorija*. 2017. str. 6.

¹³ Dragušica, K. *Epska alegorija*. 2017. str. 5.

¹⁴ <http://www.matica.hr/vijenac/399/tko-je-sijeda-starica-gramatika-ili-retorika-3239> (pristupila 16.05.2020.).

¹⁵ Biti, V. *Pojmovnik suvremene književne i kulturne teorije*. 2005. str. 5.

Zaključak jest da alegorija zapravo nastaje kako bismo ono što je apstraktno prenijeli u nešto konkretno, međutim, polazi i od ideje da i ono što je konkretno, ne dolazi uvijek u svom iskonskom i čistom obliku, već i najkonkretniji pojmovi mogu biti napisani tako da preuzimaju drugačije značenje, ako ih tako proučavamo. U historijskom smislu, pojam alegorija se prvi puta javlja u helenističkom razdoblju, u gramatičkoj i retoričkoj tradiciji, u tekstu *De elocutione* (III-I. st. pr. Kr.) retoričara Demetrija gdje dobiva uskoretoričku definiciju figure prenesena značenja.¹⁶

Ipak, Ciceron upotrebljava izvornu grč. riječ i daje joj definiciju koja će kasnije biti prihvaćena i u tradicionalnom smislu, a to je da je alegorija ulančani niz metafora.¹⁷ Alegorija kod Kvintilijana vezana je uz skupinu *tropa*. Početak alegorije, u smislu književne vrste, smješta se u IV. stoljeće, kada govorimo o prvoj čvrsto oblikovanoj kompozicijskoj alegoriji, Prudencijevoj *Psychomachia*, čija je konstrukcija zasnovana na figuralnoj metodi biblijske egzegeze. Pričom o sedam borbi koje se vode u duši, od kojih se svaka odnosi na jedan smrtni grijeh, Prudencije je prvi uz pomoć personificiranih apstrakcija od alegorije stvorio narativni žanr.¹⁸

S obzirom da je u pitanju borba dobra protiv zla, a ne više borba likova, osoba, kao kod Homera, u ovom razdoblju možemo prepoznati značajan utjecaj kršćanstva.¹⁹ Općenito za samo korištenje alegorije, postojali su svjetonazorski uslovi. U ranom srednjem vijeku, bilježimo pravi početak razvoja vrste uz Cicerona, Makrobija, Marcijana Kapela i Fulgencija. Treba spomenuti i *Roman o Ruži* G. de Lorrisa kao savršen primjer alegorije kao književnog žanra u srednjem vijeku.²⁰ Njemački klasicizam, započinje tumačenje alegorije u donosu alegorije i simbola, gdje alegorija dobiva negativno određenje kao tvrda figura koja nije pogodna za poeziju. U modernoj je književnoj teoriji pojam alegorije posve reformirao P. de Man u *Allegories of Reading* kada je teorijski interes za alegoriju objasnio u njezinu načinu proizvodnje značenja i nepremostivu raskoraku koji postoji između značenja i referencije.²¹

¹⁶ Wittkower, R. *Allegory And The Migration Of Symbols*. 1987. str. 9.

¹⁷ MacQueen, A. *Allegory*. 2018. str. 9.

¹⁸ MacQueen, A. *Allegory*. 2018. str. 17.

¹⁹<https://pdfs.semanticscholar.org/f268/accef9547e6dcef447a6d7f539050f164276.pdf> (pristupila 15.05.2020.).

²⁰ MacQueen, A. *Allegory*. 2018. str. 23.

²¹ Born, L. *Ovid and Allegory*. 1934. str. 6.

2.2. Simbol

Simbol predstavlja zamjenjivanje riječi, životne pojave ili pojma njihovom alegorijskom oznakom.²² Simboli spadaju u figure riječi koje nastaju promjenom osnovnog, uobičajenog značenja pojedinih riječi. Figure riječi ili tropi utiču na vrlo slikovito izražavanje jer se riječi koriste u prenesenom značenju, pa tako utječu na bogatstvo mogućnosti upotrebe jezika. U svakodnevnom govoru često se upotrebljavaju te stilske figure, ali se one ne doživljavaju kao figure prenesenog značenja, jer je ono s vremenom postalo uobičajeno.²³

Simbol je stilska figura koja se sastoji od konkretne materijalne oznake (riječi) kojom se upućuje na neki apstraktan pojam.²⁴ Njegovom upotrebom konkretnom predmetu daje se šire značenje i dublji smisao. Simbol se koristi kao izraz prenesenog značenja koji se ustalio u govoru, pismu ili uopšteno u kulturi. Simbol čini apstraktan pojam razumljivim i vrlo snažnim. Naziv potiče od grčke reči *symbolon*, što znači oznaka, znak.²⁵ Kada ime nekog konkretnog predmeta postane oznaka za neki apstraktan pojam ili grupu pojmova, tada se takva riječ naziva simbol. Jedan simbol može imati više značenja, kao na primjer bijela boja može značiti dobrotu, čistoću. Također, na primjer osmijeh može biti simbol prijateljstva. Veoma često simbolika može varirati u zavisnosti od konteksta.

22 Sperber, D. *Rethinking Symbolism*. 2009. str. 4.

²³ <https://literarydevices.net/symbolism/> (pristupila 15.05.2020.).

²⁴ https://books.google.ba/books?hl=hr&lr=&id=eAc5AAAIAAJ&oi=fnd&pg=PR10&dq=symbolism&ots=I4Y03i4H7z&sig=Z8cmDwpzrBsGkg-OMx28RK5CwCk&redir_esc=y#v=onepage&q=symbolism&f=false (pristupila 15.05.2020.).

²⁵ <https://literarydevices.net/symbolism/> (pristupila 15.05.2020.).

3. APULEJEV ZLATNI MAGARAC

3.1. Sadržaj Zlatnog magarca

"Mladić Lucije, porijekom iz Korinta, poslom putuje po Tesaliji i došavši u Hipatu gostuje kod škrtog kamatara Milona. Njegov boravak u Tesaliji od samoga početka obilježen je čudnovatim događajima (borba s mješinama) i susretima s različitim ljudima (Aristomen, Pitija, Birena, Telifron), koji mu jasno daju do znanja da je ustvari Hipata mjesto gdje vladaju vještice i magija."²⁶

Doznajući za magijske moći Pamfile, žene njegova domaćina, i stekavši naklonost Fotide, sluškinje u Milonovoj kući, uspije ju tokom njihovih burnih noćnih susreta nagovoriti da mu pokaže Pamfilu u trenucima njenog čarobnjaštva. "Vidjevši kroz pukotinu u vratima Pamfilinu transformaciju u pticu i sam poželi iskušati djelovanje te čarolije, no Fotida zabunom uzima krivu bočicu i Lucije se, umjesto u pticu, pretvori u magarca."²⁷

U iščekivanju jutra kada bi mu Fotida trebala donijeti ruže koje mora pojesti kako bi vratio svoj ljudski lik, banda razbojnika nenadano provali u Milonovu kuću i odvođi ga zajedno s plijenom u svoje skrovište. U razbojničkoj špilji Lucije doznaje o različitim poduhvatima razbojnika, a sljedećeg dana oni dovode otetu djevojku Haritu. Uz nju sluša priču o Amoru i Psihi što ju pripovijeda stara sluškinja razbojnika.²⁸

Nakon priče Lucije i Harita pokušavaju pobjeći, no nailaze na razbojnike koji ih odluče okrutno kazniti. Izvršenje kazne prekida dolazak jednoga člana bande koji donosi vijesti da za napad na Milonovu kuću krive nekog Lucija i koji kao novog člana družine dovodi Haritina zaručnika Tlepolema, prurušenog u razbojnika Hema. Prurušeni Tlepolem zavara razbojnike pričom o svojim prethodnim poduhvatima. Potom ih pijane svladava na gozbi i spašava Lucija i Haritu. "Očekivana sreća na Haritinu imanju pretvara se za Lucija u iluziju."²⁹

Teški poslovi u mlinu i ljubomora konja prema magarcu uvod su u njegovu nesreću koja kulminira sadističkim izživljavanjem roba kojem je povjeren. Najednom od zadataka s njime presretne ih medvjed. Lucije, ne želeći mu pomoći, bježi, a rob strada. Dolazi glasnik i donosi vijest o smrti Tlepolema i Harite. Robovi mladog para odlaze iz mjesta i

²⁶ <http://www.bl.uk/onlinegallery/features/mythical/psyche.html> (pristupila 17.05.2020.).

²⁷ <https://sites.google.com/site/cupidpsyche/home/summary> (pristupila 17.05.2020.).

²⁸ Flašar, M. *Pregled rimske književnosti*. 1986. str. 467.

²⁹ <https://sites.google.com/site/cupidpsyche/home/summary> (pristupila 18.05.2020.).

odvode Lucija sa sobom. Putujući prema gradu u kojem ga kupuje Kibelin svećenik, Lucije zajedno s poslugom doživljava razne pustolovine. Napadju ih nahuškani psi, kamenuju seljaci, potom gube jednog člana družine (proždire ga zmaj), a prije nego li stižu u grad, dolaze u selo u kojem je neka ljubomorna žena okrutno okončala svoj i život svog djeteta.

Putujući s prevarantskom i razvratnom družinom svećenika, Lucije svjedoči lopovštinama i gadostima svake vrste, upadajući pritom u nove opasnosti. Zbog prevara i krađa svećenici bivaju uhvaćeni, a Lucije prelazi iz ruke u ruku različitim gospodarima. Prvo je prodan pekaru koga uz pomoć magije ubija nevjerna mu žena. Uz novog vlasnika vrtlara doznaje o smrti sinova dobrodušnog vlasnika imanja, koji su poginuli braneći prava nekog siromašnog seljaka od samovolje i bahatosti jednog bogataša koji je živio blizu. Nakon što je vrtlar kažnjen zbog napada na vojnika koji mu je pokušao oteti Lucija, svoj put Lucije nastavlja s novim gospodarom.

S vojnikom Lucije dolazi u kuću nekog dekuriona i svjedoči posljedicama sramotne strasti domaćinove žene prema posinku. Nakon vojnikova odlaska u Rim kupuju ga robovi imućnog Tijaza, slastičar i kuhar, čijim se jelima svakodnevno potajno časti. "Zadivljen neobičnim karakterom Lucija koji je uhvaćen na djelu, Tijaz ga odvodi sa sobom, uokolo ga pokazuje i zarađuje na osnovu njegovih poluljudskih osobina."³⁰

Nakon što ga u Korintu iznajmi imućnoj gospođi za ljubavnu igru, odluči da Lucije svoje umijeće pokaže i na javnoj priredbi, s nekom ženom osuđenom za peterostruko ubojstvo. Zaprepašten Lucije uspije pobjeći s priredbe. Na osamljenoj obali u snu mu se, zazvana njegovom molitvom, ukazuje Izida i daje mu upute za spas. Sljedećeg dana, na svečanosti u njenu čast, Lucije pojede vijenac ruža iz svećenikove ruke i uz zaprepaštenje prisutnih vrati svoj ljudski lik. Nakon toga preda se u Izidinu službu, a potom, otišavši u Rim, posveti se u Ozirisove misterije i bude primljen u svećenički kolegij.

3.2. *Roman Zlatni magarac*

Jedinstvenost i originalnost Apulejevih *Metamorfoza* se ogleda u mnogim aspektima, a jedan od tih aspekata jeste i činjenica da je to jedini u potpunosti sačuvani roman rimske književnosti.³¹ Izvorno se zvao *Metamorphoseon libri XI (Pretvorbe, 11 knjiga)*, a naziv *Asinus aureus / Zlatni magarac* mu daje sveti Augustin u 4. stoljeću.³²

³⁰ <https://sites.google.com/site/cupidpsychegroup/home/summary> (pristupila 16.05.2020.).

³¹ Flašar, M. *Pregled rimske književnosti*. 1986. str. 458.

³² Graverini, L. *Literature and Identity in The Golden Ass of Apuleius*. 2012. str. 8.

Odmah na početku djela primjećujemo da su *Metamorfoze* ispriповijedane u prvom licu, a saznajemo i da su napisane na osnovu grčkih predložaka. "One su zamišljene kao izvještaj o raznoraznim dogodovštinama koje glavni junak Lucije, ujedno i pripovjedač *Metamorfoza*, doživljava prije i nakon svoje preobrazbe u magarca. Lucijev izvještaj ujedno je i pripovjedni okvir unutar kojeg je uvršten niz samostalnih priča raznolike tematike."³³ Možemo reći da je lako uočiti "zanimljivu provedbu novoga pripovjednog koncepta", prema kojem ulogu pripovjedača preuzima glavni lik romana, te je interesantan i modus kojim sam autor "strukturiše svoje djelo" te na koji način tragične i komične, smiješne i dirljive priče sažima u jednu pripovjednu cjelinu pripovjedačem koji za čitaoce komentariše događaje o kojima pripovijeda.³⁴

"Ovaj Apulejev roman, koji je književno-historijski srodan sa Petronijevim *Satirikonom*, niže razne kratke priče koje su čas fantastičnog, čas sentimentalnog, a čas opscenog karaktera."³⁵ To nas vodi do zaključka da se Apulej služio elementima jonske novelistike i miletskih priča. Drugim riječima, dok čitamo samo djelo, možemo osjetiti da Apulej ipak vjeruje u mistiku te "nas spajanjem erotične jonske novelistike i satiričnih crta uvodi pravo u svijet poznat po zlu i vještini tesalskih vještica".³⁶

Iako su napisane na latinskom i pripadaju rimskoj književnosti, Apulejeve *Metamorfoze* usko su vezane uz grčku književnu tradiciju. One se na razini izraza i sadržaja u bitnim crtama podudaraju sa šaljivom grčkom pričom naslova *Lucije* koja govori o raznoraznim zgodama i nezgodama čovjeka pretvorenog u magarca, a koja je, vjerojatno pogrešno, pripisana poznatom grčkom satiričaru i učitelju retorike Lucijanu iz Samosate.³⁷ Danas je prihvaćeno mišljenje da se autor Lucija prilikom sastavljanja svoga djela zasigurno služio nekim predloškom, ili spomenutim *Metamorfozama* Lucija iz Patre ili nekim drugim nepoznatim tekstom, te da je isti taj predložak iskoristio i Apulej za svoje *Metamorfoze*. Kao dokaz da je spomenuti predložak pripadao grčkoj književnosti navodi se

³³ Graverini, L. *Literature and Identity in The Golden Ass of Apuleius*. 2012. str. 9.

³⁴https://books.google.ba/books?hl=hr&lr=&id=6cpr5tsEEen8C&oi=fnd&pg=PA81&dq=golden+ass+apuleius+&ots=450IU1q--t&sig=K5zB0td0trSXCRcJViyuYG2gbeQ&redir_esc=y#v=onepage&q=golden%20ass%20apuleius&f=false (pristupila 15.05.2020.).

³⁵ Flašar, M. *Pregled rimske književnosti*. 1986. str. 472.

³⁶ Flašar, M. *Pregled rimske književnosti*. 1986. str. 453.

³⁷https://books.google.ba/books?id=6cpr5tsEEen8C&pg=PA112&lpg=PA112&dq=sandy+g+apuleius+metamorphoses+and+ancient+novel&source=bl&ots=450IT4yVVv&sig=ACfU3U38Fbi_HvZ8oubBqOOM0ckhtiXSUQ&hl=hr&sa=X&ved=2ahUKEwic6tzmnLTpAhWBuIsKHaQ2CWcQ6AEwAXoECAkQAQ#v=onepage&q=sandy%20g%20apuleius%20metamorphoses%20and%20ancient%20novel&f=false (pristupila 08.05.2020.).

pripovjedačeva najava s početka Apulejevih *Metamorfoza*, *Fabulam Graecanicam incipimus*.³⁸

"Najvećim odklonom od šaljive tematike grčkog teksta smatra se čitava XI knjiga *Metamorfoza* u kojoj Apulej oblikuje potpuno novi rasplet događaja posvećenjem Lucija u Izidine misterije, te priča o Amoru i Psihi koja obuhvata gotovo petinu čitavog teksta."³⁹ Brojne aluzije na poučna djela iz grčke i rimske književnosti, koje se mogu primijetiti u mnogim Apulejevim proširenjima, tumače kao rezultat adaptacije šaljive grčke priče za obrazovanu, sofisticiranu rimsku publiku, koja bi se, prepoznavši ih u zabavnom štitu, trebala dobro nasmijati.⁴⁰ "Kako su u antici ostale bez generičkog određenja, zbog razvedene pripovjedne strukture čija je fikcionalna radnja proširena mnogim epizodama i usmjerena na pustolovine glavnog junaka, Apulejeve se *Metamorfoze* u historiji književnosti uobičajeno nazivaju romanom."⁴¹ Bitno je također naglasiti da dok grčki roman na idealistički način prikazuje ljubav između dvoje ljudi s ozbiljnim tonom, Apulejeve *Metamorfoze* komično su književno djelo s tendencijom prema društvenoj satiri.

Gotovo u svaku knjigu *Metamorfoza* Apulej je uvrstio individualne priče raznolike tematike, a u svome uvodu veže ih uz tradiciju miletskih priča. Priče umetnute u *Metamorfoze* ispriповijedane su od različitih pripovjedača kao izvještaji o istinitim događajima u kojima se radi o događajima za koje pripovjedač tvrdi da ih je čuo ili sam doživio.⁴² Velik broj priča bavi se nevjernim ženama (priča o prevarenom pekaru, priča o prevarenom valjaru, priča o preljubniku Fileziteru, priča o preljubniku u bačvi). Možemo slobodno reći da sve te priče o nevjernim ženama kod Apuleja na neki način nose crtu ironičnost i cinizma te kao takve odudaraju od one konvencionalnosti koja inače slavi elemente ženske čednosti što u konačnici dokazuje da pojmovi čednosti i vjernosti u stvarnosti ne postoje.⁴³ "Raznolike komične, romantične i tragične priče, ponekad upotpunjene magijskim elementima, svojim karakterom uvijek kontrastiraju osnovnoj radnji unutar koje su uvrštene."⁴⁴

Najzapaženija među umetnutim pričama je svakako ona o Amoru i Psihi. Ovo je ujedno i najduža umetnuta priča u *Metamorfozama*, a smještena je unutar prizora

³⁸ Van Denburgh, T. *The Egyptian Ass; Or the Incest Motif in Apuleius' The Golden Ass*. 2009. str. 20.

³⁹ Bidjin, I. *Pripovjedač Apulejevih Metamorfoza*. 2004. str. 43.

⁴⁰ Sandy, G. *Apuleius Golden Ass*. 1999. str. 34.

⁴¹ Flašar, M. *Pregled rimske književnosti*. 1986. str. 477.

⁴²https://books.google.ba/books?hl=hr&lr=&id=PwNrSwWsdgkC&oi=fnd&pg=PR7&dq=golden+ass&ots=2AVqCVN-zq&sig=l-a99gnFAMIL-NUOnvbi_eqI5cxM&redir_esc=y#v=onepage&q=golden%20ass&f=false (pristupila 15.05.2020.).

⁴³ Bidjin, I. *Pripovjedač Apulejevih Metamorfoza*. 2004. str. 43.

⁴⁴ Bidjin, I. *Pripovjedač Apulejevih Metamorfoza*. 2004. str. 45.

razgovora između otete djevojke i stare sluškinje razbojnika nakon njihova odlaska u nove pljačkaške pohode. Priča o Amoru i Psihi prvo prikazuje Psihu kao natprirodnu ljepoticu na koju je božica Venera ljubomorna te iz toga razloga Venera odlučuje da kazni lijepu Psihu.⁴⁵ Izvršenje kazne namijenjene Psihi Venera prepušta sinu Amoru, no on se neočekivano i sam zaljubi u lijepu djevojku i uzme je za ženu pošto ona, po nalogu Apolonova proročišta, bude izložena na visokoj litici⁴⁶. Psihin život s Amorom u njegovoj božanskoj palači moguć je samo pod jednim uslovom; ona ne smije saznati tko je on niti vidjeti njegov lik. Nakon nekog vremena, uplašena i nagovorena od svojih zavidnih sestara, a uz to još i znatiželjna Psiha, unatoč Amorovu upozorenju, tokom noći pali svjetiljku kako bi vidjela svog usnulog muža. Dok zaneseno promatra njegovu ljepotu, kap vrućeg ulja iz svjetiljke probudi Amora te on bijesan odlijeće i ostavlja, sad već trudnu, Psihu. Psiha tugujući luta po cijelom svijetu u potrazi za Amorom, no u nemogućnosti da ga pronađe obraća se samoj Veneri i moli od nje pomoć. Ljubomorna Venera nalaže joj četiri teška zadatka. Nakon što uspješno obavi većinu zadataka, Psiha ne može odoljeti iskušenju četvrtoga; poslana od božice u Had po malo Prozerpinine ljepote, na povratku otvara danu joj kutiju, nakon čega ju obuzima vječni san. Psiha je na kraju prihvaćena od među bogovima kao Amorova žena i na kraju je rodila Amoru kćer koja se zvala Voluptas.

⁴⁵ Bidjin, I. *Pripovjedač Apulejevih Metamorfoza*. 2004. str. 54.

⁴⁶ Edwards, L. *The Labors of Psyche: Toward a Theory of Female Heroism*. 2011. str.10.

4. SIMBOLIKA I ALEGORIJE U APULEJEVOM ZLATNOM MAGARCU

Simbolika i alegorijske tehnike su se stalno koristile u grčko-rimskom svijetu, kako bi se obogatila književna djela tako da je i alegorijski kriticizam ostao centralna i trajna komponenta književne misli. Možemo reći da su simbolične i alegorijske interpretacije i priče o Luciju i priče o Amoru i Psihi u Apulejevim *Metamorfozama*, igrale veliku ulogu na tom polju. Oni koji zapravo smatraju da *Metamorfoze* nose ozbiljnu, religijsku poruku to potkrepljuju i argumentuju alegorijama koje se odnose na XI knjigu misleći na Izidu te Amora i Psihu, a takvo viđenje *Metamorfoza* prikazuje kao glavnu poruku moralno propadanje čovjeka koji nakon što poklekne pod strastima te koji se mora napatiti da bi se spasio.⁴⁷ Čitave *Metamorfoze* možemo sagledati kao alegoriju ljudskog stanja. Ključ za razumijevanje *Zlatnog magarca* jeste prikaz napora čovjeka da pronađe interpretaciju svojih iskustava, univerzalna ljudska borba da otkrije značenje iza udaraca i hireva iracionalne i okrutne sudbine. "Čudotvorac Apulej daje alegorijsko i mističko tumačenje glavnoj priči svoga dela te govori jasno o takvoj interpretaciji poslednja, jedanaesta knjiga romana."⁴⁸ U toj knjizi sve je iznenada nekako svečano, sve značajno, sve dobija neku mističnu i religioznu boju. Magarac Lucije nađe se po svome poslednjem bekstvu na morskoj obali. Magarac zaroni prema ritualnom propisu sedam puta u talase moleći boginju Izidu za spasenje: da mu vrati ljudski lik.⁴⁹ "Životinja je za mističare svake vrste od starine slika čovjeka predana uživanjima, a posebno za platoničare, jer je sam Platon sa četvoronošcima poredio ljude koji ne mare za filozofiju i izučavanje Platonova nematerijalnog sveta vječitih Ideja."⁵⁰

4.1. Magarac

U Apulejevim *Metamorfozama*, glavni lik, Lucije je pretvoren u magarca. Lucije ne samo da je pretvoren u životinju, nego u onu koja se smatra najmanje vrijednom i koja se nalazi na dnu ljestvice, najomraženijom i najnižom formom koja postoji. U antičko doba,

⁴⁷ Bidjin, I. *Pripovjedač Apulejevih Metamorfoza*. 2004. str. 47.

⁴⁸ Flašar, M. *Pregled rimske književnosti*. 1986. str. 477.

⁴⁹ Flašar, M. *Pregled rimske književnosti*. 1986. str. 478.

⁵⁰ Flašar, M. *Pregled rimske književnosti*. 1986. str. 480.

magarac se smatrao teretnom zvijeri i simbolom gluposti i lijenosti koja je okružena poniženjem i sramotom. To što je Lucije pretvoren baš u magarca simbolizira da on sam ima manjak mudrosti te da je nemoralan. Ipak, ponekad i ta Lucijeva transformacija u magarca ima i svojih prednosti, na primjer kada jednom prilikom koristi svoje kopito da zgazi stopalo preljubnika. Gledano kontekst Apulejevog doba, evidentno je da je u Apulejevo vrijeme magarac je mogao simbolizirati i okrutnost i pohotu.⁵¹ Kada Charite pobjegne od lopova i jaše kući na Lucijevim leđima, Apulej bilježi da je to nevjerovatan prizor kada pročitamo *virginem asino triumphantem* ili djevica trijumfalno jaše konja što bi u prenesenom značenju označavalo da čistoća i nevinost dominiraju nad pohotom i strastima tijela bez uzda.⁵² "Apulej je namjerno izabrao priču o magarcu, koji je u Izidinu kultu bio vezan uz Seta, zlu silu iz mita o Ozirisu i Izidi, a za Platonove je sljedbenike predstavljao simbol čovjeka ovladana najnižim strastima i pohotom."⁵³

Posebno za platoničare, magarac predstavlja najniže strasti, on je slika čoveka ispunjenog pohotom. Patnje Lucijeve označavale bi put samog autora do spasenja u Izidinoj misterijskoj religiji. Dakle, "pravu sreću neće čovek naći u strastima, simboliziranima magarcem, nego u religiji, misteriju, snu."⁵⁴

4.2. Lucijeva preobrazba-simbol pomagarčenog čovjeka i put do duhovnog spasenja

Lucijeva pretvorba u magarca zapravo je simbol pomagarčenog čovjeka, stvorenja podložnog najnižim strastima koje sreću pokušava pronaći u požudi i strastima, ali kako to u ovozemaljskim nasladama ne pronalazi, pobjegavši od takvog svijeta u osamu, doživljava obraćenje i dobiva objavu da se sreća ne može pronaći u ovozemaljskim užicima, nego u religiji.⁵⁵ Lucije nije shvaćao da pravo spasenje nije povratak u ljudski oblik, nego spoznaja da u životu nisu važne ljudske prolazne stvari, već služenje božanskim stvarima i zbog toga je pravo spasenje ono koje spašava dušu, a ne tijelo. Lucije

⁵¹ Mason, H. *The Distinction of Lucius in Apuleius Metamorphoses*. 1983. str. 32.

⁵²<https://books.google.ba/books?id=KwuTEuytk4kC&pg=PA54&lpg=PA54&dq=golden+ass+old+woman+symbol&source=bl&ots=K9HIUtCVqH&sig=ACfU3U37XpdHVJkHCSudbN0MvPvfKYwaOA&hl=hr&sa=X&ved=2ahUKEwjzMeO-bfpAhVHw4sKHYZCdIQ6AEwC3oECAyQAQ#v=onepage&q=golden%20ass%20old%20woman%20symbol&f=false> (pristupila 16.05.2020.).

⁵³ Flašar, M. *Pregled rimske književnosti*. 1986. str. 460.

⁵⁴<https://nsokote.ru/umjetnost-i-zabava/221016-apuley-zlatni-magarac-kratak-sa-C5%BEetak-glavni-likovi.html> (pristupila 16.05.2020.).

⁵⁵<https://www.jstor.org/journal/phoenix?refreqid=excelsior%3Aabcd960687652eef78c5d4d9d824b9ce9> (pristupila 18.05.2020.).

prvo pretrpi psihički slom zbog nemogućnosti da dosegne smisao života. Luciju se zgdila okolina u kojoj se nalazi jer je bila puna bluda i razvrata. Lucije se nalazio u okolini gdje žene žele spavati s magarcem i gdje se zbog požude i znatiželje prelaze granice normalnoga i uobičajenoga.⁵⁶

Stoga se Lucije sve više zgraža i udaljava od ljubavi koje pruža ovaj svijet. Lucije uopće ne razmišlja o duhovnom spasenju, već samo da se spasi od magarećeg oblika svoga tijela, ali treba naglasiti da i buduća Lucijeva religija ne poznaje značenje pojma grijeha kakvo ima kršćanstvo. Lucije samo pobjegne iz mjesta razvrata, bježi u osamu koju je pronašao na morskoj obali. Lucije je zaspao, a u snu mu se objavi Izida koja mu daje upute za spas. Nakon što je iz ruku svećenika pojeo ruže, uz povratak u ljudski oblik, doživljava obraćenje. Apulej osjeća božansku prisutnost i s tom prisutnošću dobiva mir i spokoj koji nije mogao naći dok je lutao daleko od prave istine, to jest dok je tražio sreću u materijalnim stvarima i nasladama sve dublje je tonuo u beznade, a u prisutnosti božanstva konačno je pronašao pravu radost.⁵⁷ Spoznaju istine Lucije je doživio tek kada je iz dubine srca poželio da mu se život iz korijena promijeni i njegove patnje predstavljaju patnje (možda i samog Apuleja) koje vode do spasenja.

4.3. *Pridjev aureus/ zlatni*

Pridjev *aureus/ zlatni* u nazivu samog djela *Asinus Aureus/ Zlatni magarac* označava, to jeste simbolizira kvalitet izvrsnosti i divljenja radije nego to da je magarac napravljen od zlata. Postoji čak i teorija da je došlo pogreške u pisanju kod riječi *aureus/zlatan* te da je trebalo pisati *auritus* što bi značilo dugouhi, mada ta teorija ne može biti dokazana.⁵⁸

4.4. *Uši*

Luciju su naravno kao magarcu date i duge uši. One mogu simbolizirati Lucijevu sklonost za ogovaranjem i za slušanje i pričanje priče što se može u prenesenom smislu odnositi i na samog Apuleja kao pisca. Čak i sam Lucije u jednom trenutku kaže da mu je drag taj *deformitet* (misleći na uši) koji mu omogućava da čuje šta ljudi govore u daljini:

⁵⁶ Mason, H. *The Distinction of Lucius in Apuleius' "Metamorphoses"*. 1983. str. 33.

⁵⁷ Finkelparl, E. *The Judgment of Lucius: Apuleius, "Metamorphoses"*. 1991. str. 11.

⁵⁸ Finkelparl, E. *The Judgment of Lucius: Apuleius, "Metamorphoses"*. 1991. str. 11.

*At ego, quanquam graviter suscensens errori Photidis, quae me, dum avem fabricat, perfecit asinum, isto tamen vel unico solacio aerumnabilis deformitatis meae recreabar, quod auribus grandissimis praedibus cuncta longule etiam dissita facillime sentiebam.*⁵⁹

*Iako sam ljut na Fotidu što je umjesto u pticu pretvorila u magarca, zahvalan sam što imam makar jednu utjehu u svojoj nesreći, da to što sam opremljen dugim ušima, lako mogu čuti sve čak i s velike distance.*⁶⁰

4.5. Kosa

Fotidina kosa jeste simbol seksualnosti, tjelesne strasti i opasnosti. Lucijeva opsjednutost s Fotidinom kosom ga je direktno odvela do preobraženja u magarca. Također, na samom kraju priče, Lucije brijanjem svoje glave i odbacujući kosu simbolizira kraj njegove ponovne transformacije, ali ovoga puta nazad u čovjeka:

*Rursus denique quaqua raso capillo collegii vetustissimi et sub illis Syllae temporibus conditi munia, non obumbrato vel oblecto calvitio, sed quoquo versus obvio, gaudens obibam.*⁶¹

*Opet sam obrijao glavu i, ne tajeći ćelavost, nego kazajući je svud, veselo se prihvatih dužnosti u tom vrlo starom kolegiju, utemeljenu još u doba Sulino.*⁶²

4.6. Ruža

U Apulejevim *Metamorfozama*, od početka priče ruža predstavlja Lucijev simbol spasenja, jer da bi se vratio u ljudski oblik mora pojesti ružu. Međutim, jednu veoma bitnu stvar saznajemo tek na kraju jedanaeste knjige. Ono što postaje jasno u jedanaestoj knjizi jeste da je božanska intervencija simbol Lucijeveg spasenja, jer ruža bez dodanog božanskog dodira nije mogla nikako pomoći Luciju da vrati ljudski oblik.⁶³ Ruža sad poprima novo simbolično značenje, ne ono spasenja nego preporoda. Čim je Lucije pojeo ružu iz svećenikove ruke, odmah je se preobrazio u čovjeka. Ruža u neku ruku simbolizira mudrost i dok god ljudska bića ne teže je *okusiti* i *probat* dotad će biti ružne zvijeri prekrivene dlakom. Priču o tome kako je Lucije probao ružu iz svećenikove ruke možemo shvatiti i alegorijski: kada ljudi, pozvani od mudre osobe kao što je visoki svećenik znanja,

⁵⁹ Apuleius, L. *Metamorphoses 1-11* (Apulee: *Les Metamorphoses*. Vols. 1-3, ed. D.S. Robertson; P. Vallette, 1940-1946).

⁶⁰ Apuleius, L. *Metamorphoses 1-11*. 1965. (preveo W. Adlington. Harvard University Press: Loeb Library Edition).

⁶¹ Apuleius, L. *Metamorphoses 1-11* (Apulee: *Les Metamorphoses*. Vols. 1-3, ed. D.S. Robertson; P. Vallette, 1940-1946).

⁶² Finkelpearl, E. *The Judgment of Lucius: Apuleius, "Metamorphoses"*. 1991. str. 13.

⁶³ Zimmerman, M. 'Food for Thought' for Readers of Apuleius' *The Golden Ass*. 2009. str. 25.

probaju najsladi okus mudrosti, odmah odbace svoj odvratni, zvjerski pokrivač i postanu sposobni misliti na najvišem nivou. Pročišćeni od poroka zemaljskog tijela, oslobođeni grijeha, služe Bogu s kojim komuniciraju sada kada ih vrlina spaja s Njim.⁶⁴

4.7. Magija

Magija predstavlja simbol transformacije i najvećeg zla u priči. Magija simbolizira Lucijevu najveću požudu te stoga je ona njegov najveći pad. Ono što je u neku ruku i ironično je to što pored toga što magija simbolizira zlo, na kraju je povezana s Izidom koja je Lucijev spasitelj. Tako da se možda može reći i da magija ima i svoju pozitivnu i negativnu stranu.⁶⁵

4.8. Tesalija kao simbol magije

Kadgod je Tesalija spomenuta u antičkoj literaturi, pa tako i u *Zlatnom magarcu*, povezana je s magijom, čarobnjaštvom i vješticama.⁶⁶ Čak šta više, veza između Tesalije i magije je toliko bila ukorijenjena u antička vremena da je se riječ Tesalija slobodno mogla u rimskoj poeziji smatrati sinonimom za magiju i vještice. Riječ magija je najvjerojatnije jedina stvar koja bi pala na pamet jednom Rimljaninu kada bi čuo riječ Tesalija.

4.9. Ropstvo

Nakon transformacije Lucija u magarca, njegov prvi susret s drugim ljudskim bićem osim Fotide, bio je s robom koji ga istuče. Rob Lucija naravno ne može prepoznati te ustvari samo vidi magarca koji pokušava pojesti ružu. U Apulejevo doba, robovi su ustvari bili simbol magarca, to jeste gledani su kao zvijeri koje služe samo za teret. Kroz čitavu priču vidimo da je sada Lucije simbolično postao rob, i što je još ironičnije postao je rob robova. Lucijevo ropstvo, a samim time i čin dehumanizacije, se može sagledati iz alegorijske perspektive u čijoj pozadini se nalazi Rimsko Carstvo koje se bazira na ropstvu.⁶⁷ Apulej nam kroz alegoriju predstavlja stanje ropstva u Rimu i nehumane uslove i

⁶⁴ Zimmerman, M. 'Food for Thought' for Readers of Apuleius' *The Golden Ass*. 2009. str. 27.

⁶⁵ <https://apuleiusmetamorphosesbystockton.wordpress.com/2017/05/04/rebirth-symbolism-in-the-metamorphoses/> (pristupila 16.05.2020.).

⁶⁶ <https://apuleiusmetamorphosesbystockton.wordpress.com/2017/05/04/rebirth-symbolism-in-the-metamorphoses/> (pristupila 16.05.2020.).

⁶⁷ Hidalgo, M. *The Flight of Slaves and Bands of latrones in Apuleius*. 2007. str. 15.

ponižavajuće tretiranje robova. Na robove se gledalo kao na prevarante i nesposobne da imaju vrline ili da kontrolišu svoje nagone.

4.10. Radoznalost

U Apulejevim *Metamorfozama*, radoznalost ili *curiositas* simbolizira put do posrnuća koji je ispunjen patnjama i mukama. Apulej ne iznosi odmah da je Lucije grešnik koji zbog svojih grijeha ne može dokučiti smisao života. On tek nakon pretvorbe u magarca, koja se dogodila zbog Lucijeve znatiželje, što Apulej smatra grijehom, dolazi do puta punog patnji i muka koji Lucije prolazi radi iskupljenja grijeha, a to putovanje također, završava obraćenjem. Kao glavni Lucijev pokretač pokazala se znatiželja. Ona je uočljiva već na samom početku romana kada Lucije putuje prema tesalskom gradu Hipati.⁶⁸ Ova pretvorba ili preobrazba bila je kazna za njegovu znatiželju. Kako je Lucija radoznalost prema čarobnjaštvu koštala neželjene pretvorbe i mučnog putovanja koje će proći da bi se otkupio za grijeha i spoznao istinu, Lucije, isto tako, nakon pretvorbe u magarca, prolazi kroz teško putovanje iskupljenja grijeha. Njegova kazna, zbog znatiželje, nije bila samo pomagarčenje nego i mukotrpan put na kojem se susretao s različitim ljudima koji su njime gospodarili.⁶⁹ Izvana on jest magarac i takvim ga ljudi doživljavaju, ali on ima ljudski razum. Zbog toga mu je ta pretvorba još veća kazna jer ga ljudi nisu razumjeli i nisu mu mogli pomoći da se vrati u ljudski oblik, nego su ga cijelo vrijeme smatrali radnom snagom koju mogu iskoristiti za teške fizičke poslove.⁷⁰ "Nema ipak sumnje da radoznalost jest *movens* glavnog junaka Lucija, neutaživa radoznalost kojom otvorenih očiju i ušiju, kao magarac s ljudskim razumom, prati zbivanja i promatra ljude među koje ga je sudbina u grotesknom kovitlacu bacila."⁷¹ I o toj radoznalosti, o neizmornoj želji da upozna sve što je rijetko i čudno, govori i sam Lucije:

*At ego curiosus alioquin ... - Ali ja sam po naravi bio znatiželjan.*⁷²

I Lucije kad ga prema X knjizi alegorijski tumačimo, prošao je sličan put do otkrivanja prave istine. I Psihu je također neutaživa radoznalost navela da prekrši zabranu i

⁶⁸ Barić, I. *Obraćenje kod Augustina i Apuleja*. 2014. str. 12.

⁶⁹ Flašar, M. *Pregled rimske književnosti*. 1986. str. 469.

⁷⁰ Flašar, M. *Pregled rimske književnosti*. 1986. str. 459.

⁷¹<https://books.google.ba/books?id=fOq28aY4QUUC&pg=PA59&lpg=PA59&dq=f+lamp+in+golden+ass&source=bl&ots=4Gz7QOd4wS&sig=ACfU3U3FjXwnGpC6aAQ30H29g0lx3nA2aw&hl=hr&sa=X&ved=2ahUKEwj5ofIorjpAhXDIIsKHTu4AwYQ6AEwDHoECAoQAQ#v=onepage&q=f%20lamp%20in%20golden%20ass&f=false> (pristupila 17.05. 2020.).

⁷² Gaisser, H. *The Fortunes of Apuleius and the Golden Ass*. 2011. str. 43.

da svojim očima vidi muža, Amora. S obzirom da je i kod Psihe radoznalost dovela do pada kada je odlučila vidjeti Amora, zanimljivo je to da je zadnji test koji je dobila od Venere bio da donese kutiju, ali da nikada ne smije pogledati u nju. Ustvari cilj testa je bio da Psiha obuzda svoju radoznalost, ali ipak ne uspijeva. Iz same priče vidimo da Apulej ustvari želi da suprostavi "zdravu radoznalost, koja teži znanju prave realnosti i do koje se došlo intelektualnim sredstvima, onoj niskoj radoznalosti koja stvara iluzije rukom magije."⁷³

4.11. Naturalistička alegorija

Sasvim je sigurno da Apulej ozbiljno pristupa temi pomagarčenja. Tako se stiče dojam da je okvirna pripovijest o nezgodi u magijskom obredu koja je dovela do toga da se znatiželjni mladić Lucije, umjesto u pticu, pretvori u magarca, samo izgovor za naturalističku alegoriju magarećeg života.⁷⁴ No, čitalac ipak zna da glavni lik romana nije magarac Lucije, nego čovjek Lucije, koji zarobljen u životinjskom tijelu koji od ljudi doživljava teška zlostavljanja i poniženja. "Polazeći od Bahtinova određenja magarećeg lika kao najstarijeg i najživljeg simbola donjih dijelova ljudskog tijela, koji je znak poniženja i obnove istovremeno, Apulejeve *Metamorfoze* napisane su na dvije razine, *gornjoj* i *donjoj*."⁷⁵ Na *gornjoj* razini, vidimo bajku o Psihi, ugrabljenoj i opsjednutoj božanskim Amorom, a njenu *donju* varijantu nalazimo u lascivnu opisu erotske zgrade magarca Lucija i korintske dame koja gaji seksualnu fascinaciju njegovim gigantskim falusom i dlakavim tijelom. Čak i ovo dlakavo tijelo magarca nosi svoju simboliku i u kontrastu je s obrijanom svećeničkom glavom na kraju romana, a odbacivanje dlaka simboličan je znak povratka s donje razine na gornju, što je ujedno i sretan svršetak.⁷⁶

Epizoda o Psihi proteže se kroz tri knjige romana, a druga zгода, zapravo je vrlo kratka kulminacija *neiskazivih prostota*. Premda nesrazmjerne dužine, te dvije epizode zrcale jedna u drugoj svojevrsnu iskrivljenu projekciju odnosa, uzajamno se parodirajući. Dok se u *donjoj* varijanti korintska dama voljno podaje *čudovištu*, ne znajući da je u životinji skriven čovjek, u *gornjoj* projekciji Psiha misli da spava s čudovišnom zmijom, te ona potaknuta nagovorom zlobnih sestara (ali i radoznalošću), odluči rasvijetliti tajnu.⁷⁷

⁷³ Gaisser, H. *The Fortunes of Apuleius and the Golden Ass*. 2011. str. 45.

⁷⁴ Levanat-Peričić, M. *Književno breme "našega" tovara*. 2010. str. 23.

⁷⁵ Levanat-Peričić, M. *Književno breme "našega" tovara*. 2010. str. 25.

⁷⁶ Stavros, P. *Space in the Ancient Novel*. 2018. str. 44.

⁷⁷ Schlam, C. *The Metamorphoses of Apuleius: On Making an Ass of Oneself*. 2013. str. 11.

Nakon što ugleda božansku ljepotu svoga noćnog ljubavnika, i shvati da je u pitanju nadnaravna, a ne čudovišna ljepota, Psiha gubi Amоровu ljubav i postaje neutješno opsjednuta. Psihino iskustvo erotske ljubavi bilo je mistično; izgubila ga je učinivši ga tjelesnim. Korintska dama, naprotiv, nije zainteresirana za Lucijev ljudski lik ni dušu, već isključivo za tjelesne atribute njegove bestijalne preoblake.⁷⁸ Međutim, metafora o slijepom Kupidu, tj. sljepilu ljubavne žudnje, primjenjiva je podjednako na obje priče, i magareću i božansku; i nevidljivi bog i nevidljivi čovjek, koji je zapravo magarac, svoje ljubavnice dovode u stanje ekstatičnog zanosa. "Dakle, avanturistički niz romana o Luciju, zamišljen kao razvojni put od krivnje, preko kazne do iskupljenja i sjedinjenja s božanskim, ima svoj paralelni siže u fantastičnom nizu bajke o Psihi."⁷⁹ Drugim riječima, likovi Psihe i Lucija funkcioniraju poput dvojnika u tim paralelnim svjetovima koji se uzajamno parodiraju. Venera/Izida proganja i Lucija i Psihu, a radoznalost je kobna za oboje. Psiha je Lucijeva mitska ili *gornja* varijanta. Sretan završetak upravo je u pobjedi višeg (gornjeg) aspekta života nad nižim (donjim), što vodi i izmirenju ljudskog s božanskim. Psiha se miri s Venerom, i premda je ljudsko biće, postaje ženom boga, a Lucije nakon povratka u ljudski lik, postaje Izidinim svećenikom, pa čak u snu komunicira i s Ozirisom. "No, da bi taj uzlet u gornje sfere *posvećenih u najsvetije tajne* bio što izrazitiji, bilo je prethodno potrebno da se Lucije pretvori baš u magarca, najistaknutiji simbol donjeg, niskog, prezrenog oblika života."⁸⁰

4.12. Amor i Psiha

Vjeruje se da jedna od alegorijskih interpretacija XI knjige jeste i ona o Izidi i bajci o Amoru i Psihi, u kojoj Apulej, u skladu sa svojim filozofskim i religijskim nazorima, ocrta ideju o moralnom propadanju čovjeka koji je podložan osjetilnim užicima, te koji nakon dugotrajne patnje uzrokovane istima, spas može pronaći jedino u religijskom obraćenju i ljubavi prema božanskom.⁸¹ Alegorija u ovoj priči simbolizira ljudsko suočavanje s željom i božanskim. Iza cijele historije kao da se skriva i alegorijsko

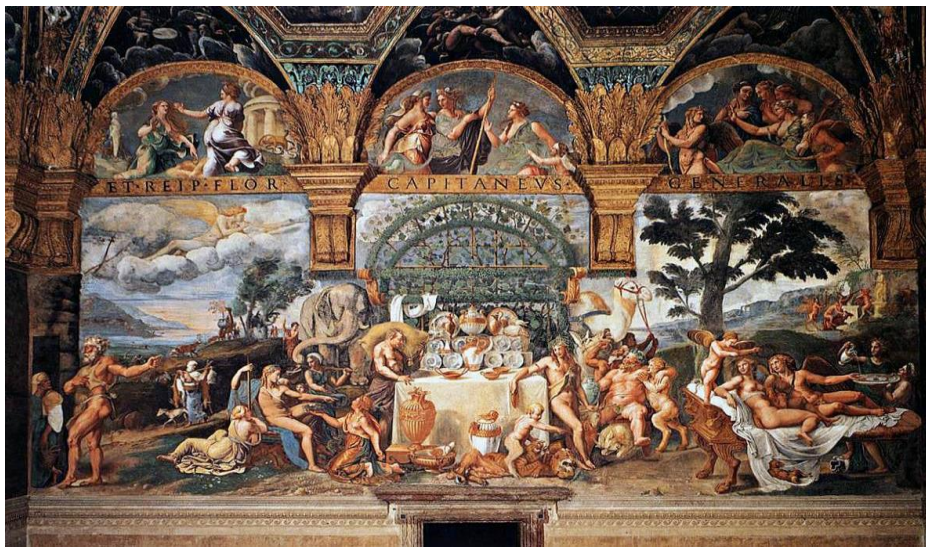
⁷⁸https://books.google.ba/books?hl=hr&lr=&id=8OIoqaie0BwC&oi=fnd&pg=PP11&dq=apuleisu+metamorphoses+&ots=RsjFo-JTh5&sig=DbFjS8vXua0eXvfbW1KcCTtXHDg&redir_esc=y#v=onepage&q=apuleisu%20metamorphoses&f=false (pristupila 10.05.2020.).

⁷⁹https://books.google.ba/books?hl=hr&lr=&id=8OIoqaie0BwC&oi=fnd&pg=PP11&dq=apuleisu+metamorphoses+&ots=RsjFo-JTh5&sig=DbFjS8vXua0eXvfbW1KcCTtXHDg&redir_esc=y#v=onepage&q=apuleisu%20metamorphoses&f=false (pristupila 10.05.2020.).

⁸⁰Levanat-Peričić, M. *Književno breme "našega" tovara*. 2010. str. 25.

⁸¹Levanat-Peričić, M. *Književno breme "našega" tovara*. 2010. str. 25.

značenje, jer su glavni junaci bajke baš božanska Ljubav (Amor) i ljudska Duša (Ψυχή) koja posle sagrešenja, dugih patnji i lutanja nalazi božansku ljubav i postaje besmrtna.⁸² Ovo je simbolična priča o tome kako ljudska duša teži da dostigne vječno božanstvo.⁸³ A kao što možemo vidjeti jedini način da se dostigne to blaženstvo jeste prateći svjetlo duše s slijepom vjerom koja je simbolizirana pričom u kojoj je Psiha sretna (slijepa) sve dok ne sazna Amorov fizički izgled. Ovaj mit je veoma često interpretiran kao alegorija o Božijoj iskupljujućoj ljubavi.⁸⁴ Na slici broj 2 imamo prikaz banketa Amora i Psihe na kojem konačno vidimo ujedinjenje Psihe i Amora te prihvaćenost Psihe od strane božanskog svijeta:

Slika 2: Banket Amora i Psihe, *Giulio Romano*

Ime *Amor* u latinskome jeziku simbolizira *ljubav* (u izvornome Apulejevu tekstu umjesto *Amor* stoji ime *Cupido*, koje se prevodi kao *ljubavna želja, ljubav*), dok ime *Psiha* (grčki *Psykhē*) simbolizira *dušu*.⁸⁵ Psiha predstavlja ljudsku dušu, koja je pročišćena strastima i nedaćama, te je spremna za uživanje u čistoj i šravoj ljubavi i sreći. Priča o Amoru i Psihi služi kao alegorija za Lucijevo vlastito putovanje od nezrelosti i gluposti do božanskog i mudrosti. Amor kao simbol ljubavi je opisan kao lijepi, krilati adoloscet. Psiha koja je simbol ljudske duše daje formu idealiziranoj ljubavi. "Umetnuta bajka o Amoru i Psihi pouzdanije otkriva svoj i za Apuleja alegorički smisao, jer je paralelizam

⁸² Lux, E. *Release from torment*. 2009. str. 133.

⁸³ Keulen, H. *Aspects of Apuleius*. 2012. str. 45.

⁸⁴ Lux, E. *Release from torment*. 2009. str.131.

⁸⁵Vratović, V. *Rimska književnost*. 1969. str. 46.

alegorijskog značenja priče o Psihi i priče o Luciju očigledan."⁸⁶ Povod nevoljama i lutanjima koja vode podjednako spasenju u oba slučaja je nedozvoljena radoznalost — Psiha, Duša, htela je i pored zabrane da vidi svoga natprirodnog supruga, a Lucije je silno želeo da sazna tajne crne magije. "Međutim — i to je nesumnjivo velika prednost Apulejeva romana nad poznoantičkom i srednjovekovnom alegorijskom književnošću koju nagovještava — alegorijska i mistička poenta Apulejevih *Preobraženja* samo je naknadno dodata djelu, odnosno priči o čudnovatim zgodama magarca Lucija."⁸⁷ Nakon čitanja *Metamorfoza* vidimo a u prvih deset knjiga romana o magarcu, punog avantura pa i opscenosti, fantastike i satire, žele samo da zabave čitaoc, i u njima nema alegorije (bajka o Amoru i Psihi je umetnuta), kako bi to očekivali da je od samoga početka pisac hteo da da dublji mistički smisao celoj pripovesti. "Da je alegorijska interpretacija tek naknadno dodata priči o Luciju možemo pouzdano tvrditi jer znamo da se Apulej služio grčkim originalom u kome, po svoj prilici, nije bilo nikakve mistike."⁸⁸ U bajci o Amoru i Psihi imamo svjedočanstvo kako je umjetnik Apulej umio da se čuva od suvog alegorijskog šablona.

Mit o Amoru i Psihi možemo sagledati i kao takozvanu alhemijsku alegoriju. Alhemisti u svojoj potrazi za zlatom (koje je se smatralo najvišim jedinstvom tijela, uma i duše) su smatrali da su vođeni mnoštvom uparenih sila. Smatrali su da je Duša organ Duha, a Tijelo instrument Duše. Njihov cilj je bio poznavanje samog sebe i tražili su da harmoniziraju i izbalansiraju suprotne sile, prvo unutar sebe, a onda da projiciraju unutrašnji red u vanjski svijet. Dijete Amora i Psihe, Voluptas ili Naslada, jeste plod takvog jedinstva i simbolizira centralni dio ljubavi našeg bića.⁸⁹

Alegorijski možemo posmatrati i odnos Psihe i Venere u kojoj je ljepota Psihe suprostavljena Venerinoj. S obzirom da je Venera upravo božica ljepote i ljubavi, ne bi trebalo da joj može parirati ljepota jedne smrtnice kao što je Psiha. Međutim, kao što vidimo iz priče, ljudi su više privučeni Psihinom ljepotom nego Venerinom. Alegorijski tumačeno, Venera ima samo vanjsku ljepotu, dok Psiha posjeduje unutrašnju ljepotu koja

⁸⁶ Flašar, M. *Pregled rimske književnosti*. 1986. str. 489.

⁸⁷ Flašar, M. *Pregled rimske književnosti*. 1986. str. 477.

⁸⁸ Flašar, M. *Pregled rimske književnosti*. 1986. str. 465.

⁸⁹ https://www.theoasisgroup.net/poc/view_doc.php?type=doc&id=416 (pristupila 14.05.2020.).

je ustvari veća od svih. Apulej nam alegorijski poručuje, vanjska ljepota ne može nadmašiti unutrašnju ljepotu.⁹⁰

4.13. Psiha kao simbol muškog junaštva

Iako je Psiha ženskog roda, može predstavljati simbol muške duše. Slike Psihe često zamagljuje granice pola. Psiha simbolizira ženskog lika koji se ponaša kao muški junak. Kroz Psihino junaštvo vidimo da ona savladava sve prepreke kao i muški heroj, čak i više: bori se da osvoji pravu ljubav, savladava nemoguće zadatke koje joj je Venera zadala te čak postaje besmrtna. Ovdje također vidimo i simbol snage i izdržljivosti ženske unutrašnje ljepote, Psihe. Psiha nije junak u tradicionalnom, patrijarhalnom smislu jer ona redefiniše taj pojam. Drugim riječima, Psiha savladava sve prepreke, ali ne u tipičnom muško-Prometejskom suprostavljanju božanskom, nego u božanskom nastupu ljubavi.

4.14. Leptir

Psiha je u mitološkom svijetu prikazana s krilima leptira. Duša/ Psiha je kao leptir, kratkog života i privlači je Svjetlo. "Riječ za leptira u formalnom grčkom jeste *psyche*, označavajući dušu mrtve osobe."⁹¹ Tako da riječ *Psyche* može značiti i dušu i leptira. Psihin put u ovom mitu je takav: od dubina očaja do visina blaženstva. Kroz smrt, koja je organski i simbolični dio života, Psiha je rođena u vječni život. Psihina krila leptira su odražavala osjećaj lakoće za koju se vjerovalo da posjeduje i duša čovjeka.⁹² Psiha kao i leptir prolazi kroz različite životne faze razvoja, od gusjenice do leptira, ili u ovom mitu od ljubavi do mračnog beznađa, a tek onda do zrele predaje.

Grčki naziv za leptira je *Psyche* i ista riječ znači duša. Ne postoji ilustracija besmrtnosti duše koja je tako upečatljiva i lijepa kao leptir, izbijajući na blistavim krilima iz svoje kukuljice koja liči na smrt.⁹³

⁹⁰ https://www.theoasisgroup.net/poc/view_doc.php?type=doc&id=416 (pristupila 14.05.2020.).

⁹¹ https://www.theoasisgroup.net/poc/view_doc.php?type=doc&id=416 (pristupila 16.05.2020.).

⁹² <https://books.google.ba/books?id=KwuTEuytk4kC&pg=PA54&lpg=PA54&dq=golden+ass+old+woman+symbol&source=bl&ots=K9HIUtCVqH&sig=ACfU3U37XpdHVJkHCSudbN0MvPvfKYwaOA&hl=hr&sa=X&ved=2ahUKEwjzMeO-bfpAhVHw4sKHYYTZCdIQ6AEwC3oECAyQAQ#v=onepage&q=golden%20ass%20old%20woman%20symbol&f=false> (pristupila 11.05.2020.).

⁹³ Wesley, E. *Literature of Luther: Receptions of the Reformer*. 2017. str. 55.

4.15. Homerova Odiseja

U Apulejevim *Metamorfozama* imamo alegorijski momenat koji se odnosi na Homera i njegovu Odiseju, preciznije na epizodu iz Odiseje koja se odnosi na *Cirku*.⁹⁴ Cirka je podmukla čarobnica koja u Odiseji uz pomoć čarobnog pića pretvara Odisejeve pratioce u svinje. I samo je se Odisej, kojemu je zaštitnik svih putujućeg boga Hermesa dao protuotrov u obliku čarobne biljke, mogao oduprijeti toj opsesiji i ostao čovjek. Tada mu je Cirka pružila svoju ljubav. Nakon što se prvo zakleo da će vratiti ljudski izgled njegovim drugovima i da ne planira ništa loše protiv njega, Odisej je pristao na njenu ponudu. Na slici broj 3 imamo prikaz Cirke kako davajući Odisejevim pratiocima čarobno piće ujedno ih pretvara u svinje:

Slika 4: Cirka

Druga epizoda koja se alegorijski pojavljuje iz Homerove Odiseje jeste ona vezana za jedače-lotosa. U *Odiseji*, Homer priča o sličnom mjestu, otoku *jedača lotosa*. Odisejev brod doplovi do tog otoka, gdje članovi posade pojedu lotosovo lišće od kojeg prestaju brinuti o vremenu, domu i Odisejevom apsurdno dugom povratku ženi Penelopi. Odisej na kraju mora oteti vlastitu posadu i privezati ih za brod kako bi mogli nastaviti putovanje. Obje alegorije se odnose na to da kogod prihvati hranu i piće od Cirke ili jedača-lotosa se zaboravi vratiti kući. U *Metamorfozama* se tema zaboravljanja povratka kući proteže na više mjesta i igra važnu ulogu. Prvo imamo u *Metamorfozama* scenu u kojoj Sokrat govori Aristomenu o svojoj ljubavnoj vezi s vješticom koja mu je dala hranu i piće. Nakon toga ga

⁹⁴ Kirichenko, A. *Asinus Philosophans: Platonic Philosophy and the Prologue to Apuleius' Golden Ass*. 2008. str. 23.

je namamila u svoj krevet i on je zaboravio potpuno na povratak kući. Kasnije imamo situaciju u kojoj Lucije, nakon što je dijelio hranu i piće s Fotidom, izjavljuje da je očaran s njom i da ne pomišlja da se vraća kući:

*Iam denique nec larem requiro nec domuitionem paro et nocte ista nihil antepono.*⁹⁵

*Uistinu mi ne nedostaje moj dom više i ne pripremam se da se vratim kući i ništa mi nije bitnije od noći s tobom.*⁹⁶

Zatim u desetoj knjizi, Lucije/magarac je odveden u svoj rodni dom, Korint, međutim čini se kao da on ni ne shvata da se vratio kući. Iz svega navedenog vidimo da je Apulej itetako znao prepoznati alegorijski potencijal Homerove Cirke i jedača-lotosa.⁹⁷

4.16. Psihina četiri zadatka

Četiri zadatka, koje je Psihi nametnula sama Venera zbog svoje ljubomore, simboliziraju korake sazrijevanja na njenom putovanju da otkrije i bude preobražena Božijom vječnom ljubavi.⁹⁸ Pomenuti zadaci su simbolički sastavni dio za one koji prolaze kroz period transformacije ili proces sazrijevanja. U prvom zadatku, Venera je naredila Psihi da odvoji sve zrnevlje iz velike košare u kojoj je bilo pomiješano, i to prije nego što padne mrak. Jedan mrav se sažalio nad Psihom te je sa svojim drugovima odvojio zrnevlje za nju. Zrnevlje je simbol svih njenih mogućnosti i činom razvrstavanja zrnevlja ona ustvari razvrstava svoju situaciju, to jeste dovodi u red elemente svog života. Mravi simboliziraju odlučnost i timski rad.

*Tunc formicula illa parvula atque ruricola, certa difficultatis tantae laborisque, miserta contubernalis magni dei socrusque saevitiam execrata, discurrens naviter convocat corrogatque cunctam formicarum accolarum classem: 'miseremini, terrae omniparentis agiles alumnae, miseremini et Amoris uxori, puellae lepidae, periclitanti prompta velocitate succurrite.'*⁹⁹

⁹⁵ Apuleius, L. *Metamorphoses 1-11*. (Apulee: *Les Metamorphoses*. Vols. 1-3, ed. D.S. Robertson; P. Vallette, 1940-1946).

⁹⁶ Apuleius, L. *Metamorphoses 1-11*. 1965. (preveo W. Adlington. Harvard University Press: Loeb Library Edition).

⁹⁷ Wesley, E. *Literature of Luther: Receptions of the Reformer*. 2017. str. 55.

⁹⁸ Lux, E. *Release from Torment*. 2009. str.132.

⁹⁹ Apuleius, L. *Metamorphoses 1-11* (Apulee: *Les Metamorphoses*. Vols. 1-3, ed. D.S. Robertson; P. Vallette, 1940-1946).

Ali prolazeći mrav, mali mrav polja, se sažalio na mladu velikog boga i vidjevši neukrotivu prirodu problema, osudio je okrutnost božice. Trčeći tamo-ovamo, sakupio je čitavu grupu lokalnih mrava, govoreći: "Okretna bića Zemlje, Majke svih, sažalite se na ovu lijepu djevojku u nevolji, trčite sada u pomoć ženi samog bog Lubavi."¹⁰⁰

U drugom zadatku Venera naredi Psihi da ode do polja gdje pasu ovnovi i donese zlatno runo. To nisu uspijevali ni najveći junaci te se Psiha od očaja htjela baciti u rijeku. Riječni bog rekao je Psihi da su ovnovi zli i da će je ubiti. Psiha je pričekala do podneva, kad bi ovnovi odlazili u hlad na drugoj strani polja i spavali. Potom je Psiha uspjela skupiti runo. Psiha je tako skupila ostatke i odnijela ih Afroditi. Drugi zadatak simbolizira sukob muške moći protiv ženske moći. Ovnovi simboliziraju borbenu mušku moć. Simbolika vremena je veoma bitna u ovom zadatku. Psiha mora biti strpljiva i čekati pravi trenutak da uzme runo. Isto tako, čovjek ponekad mora biti strpljiv i čekati pravi trenutak da bi nešto postigao.

*Psyche, tantis aerumnis exercita, neque tua miserrima morte meas sanctas aquas polluas nec vero istud horae contra formidabiles oves feras aditum, quoad de solis fraglantia mutuatae calorem truci rabie solent efferri cornuque acuto...*¹⁰¹

*Jadna Psiho, iako si napadnuta od domaćina tuge, nemoj zagaditi ove svete vode s jadnim činom samoubistva. Sakrij se oprezno iza ove visoke trske koja se kupa u istoj struji kao i ja.*¹⁰²

Treći je zadatak bio da donese vode iz rijeka Stiks. Ovaj je put orao pomogao Psihi te joj donio vodu. Orao je zapravo bio Zeus kojem je Eros jednom pomogao te je ovaj ovako vratio uslugu. Rijeka *Stiks* koja u grčkom jeziku znači mržnju, je simbol energije života/ smrti i svjesnog/ nesvjesnog. Kristalni kalež koji Psiha mora uzeti da bi ispunila treći zadatak jeste simbol njenog transparentnog, krhkog ega: dijela uma koji meditira između svjesnog i nesvjesnog.

*Nec Providentiae bonae graves oculos innocentis animae latuit aerumna. nam supremi Iovis regalis ales illa repente propansis utrimque...*¹⁰³

¹⁰⁰ Apuleius, L. *Metamorphoses 1-11*. 1965. (preveo W. Adlington. Harvard University Press: Loeb Library Edition).

¹⁰¹ Apuleius, L. *Metamorphoses 1-11* (Apulee: *Les Metamorphoses*. Vols. 1-3, ed. D.S. Robertson; P. Vallette, 1940-1946).

¹⁰² Apuleius, L. *Metamorphoses 1-11*. 1965. (preveo W. Adlington. Harvard University Press: Loeb Library Edition).

*Ali oštre oči ljubazne Providencije su vidjele nevinu dušu u nevolji. Moćni Jupiterov kraljevski orao, raširenih krila, je bio tamo da joj pomogne...*¹⁰⁴

U četvrtom zadatku Psiha je morala otići u Had tražiti Perzefonu djelić njezine ljepote u kutiji. Psiha je odlučila da je najbrži način stizanja do podzemlja da se baci s nekog visokog mjesta i da umre. Stoga se popela na vrh tornja, a on je progovorio i rekao joj je da postoji put kroz Taner gdje može ući u Had i poslije živa izaći.. No, kad je Psiha izašla iz podzemnog svijeta, iz znatiželje odlučila je otvoriti kutiju i uzeti djelić ljepote. No, nije mogla vidjeti ništa u kutiji, umjesto toga pala je na mjestu mrtva. U ovom zadatku, u pomoć joj dolazi toranj koji je simbol civilizacije i kulturnog naslijeđa civilizacije kao i mudrosti. Toranj je Psihin prvi neorganski savjetnik i pomoćnik. Toranj simbolizira cjelinu jer je i muškog i ženskog roda. Psiha dobiva instrukcije o tome šta da radi koje su bazirane na mudrosti historije. Unutar zadnjeg zadatka bitna je destinacija na koju Psiha ide, a to je Podzemni svijet. Tamna noć duše, gdje je noć Podzemni svijet, a duša Psiha. Ovo je dio sazrijevanja i razvoja u kojem dio nas mora umrijeti da bi bio ponovo rođen. Amor je taj koji budi Psihu iz nesvjesnog stanja što simbolizira jedinstvo ljubavi i duše u kojem se duša može probuditi samo ljubavlju.

*Tunc Psyche vel maxime sensit ultimas fortunas suas et velamento reiecto ad promptum exitium sese compelli manifeste comperit. quidni? quae suis pedibus ultro ad Tartarum manesque commearere cogetur.*¹⁰⁵

*Sada je Psiha osjetila da je uistinu kraj svemu: veo je sklonjen s strane, i ona je vidjela da je se vuče otvoreno u neizbježnu propast, prisiljena, zar nije očito, da svojevrijedno na svoje dvije noge ode u Tartar i među sjene.*¹⁰⁶

¹⁰³ Apuleius, L. *Metamorphoses 1-11* (Apulee: *Les Metamorphoses*. Vols. 1-3, ed. D.S. Robertson; P. Vallette, 1940-1946).

¹⁰⁴ Apuleius, L. *Metamorphoses 1-11*. 1965. (preveo W. Adlington. Harvard University Press: Loeb Library Edition).

¹⁰⁵ Apuleius, L. *Metamorphoses 1-11* (Apulee: *Les Metamorphoses*. Vols. 1-3, ed. D.S. Robertson; P. Vallette, 1940-1946).

¹⁰⁵ Apuleius, L. *Metamorphoses 1-11*. 1965. (preveo W. Adlington. Harvard University Press: Loeb Library Edition).

¹⁰⁶ Apuleius, L. *Metamorphoses 1-11*. 1965. (preveo W. Adlington. Harvard University Press: Loeb Library Edition).

ZAKLJUČAK

Na temelju gore navedenog i analiziranog, može se doći do zaključka da je cilj ovog rada u potpunosti ispunjen jer je analiza pokazala da Apulejev *Zlatni magarac* više nego obiluje simbolima i alegorijama ujedno opravdavajući na taj način status čuvenog djela koje je ostavilo neizbrisivi trag u svjetskoj književnosti. Drugim riječima, nakon analize mnogobrojnih simboličnih i alegorijskih elemenata Apulejevog *Zlatnog magarca*, došlo se do spoznaje da književna i umjetnička slika ovog djela zasigurno zaokuplja svojim alegorijskim i simboličnim segmentima uvodeći nas, kako u svijet magije, tako i u svijet realnosti.

Tokom procesa pisanja ovog rada, moglo se uočiti da Apulej svojom simbolikom i alegorijama, koje s lakoćom inkorporira u razne zgode likova, pored toga što privlači čitaoca, također nam šalje poruku da svi mi prolazimo psihički put preobraženja koji je veoma trnovit i ispunjen preprekama da bi konačno sazreli i da bi ljudska duša dosegla svoju svrhu. Također, nalazi dobijeni analizom djela ukazuju da ta prenesena, skrivena značenja u svakom kutku ovog djela zapravo doprinose sveukupnom prikazu svijeta koje je prožeto magijom, vješticama i čarolijom. Sigurno je da bi bez simbolike i alegorija, mistični svijet Apulejevog *Zlatnog magarca* bio znatno književno siromašniji. Možemo konstatovati da dvosmislenost koju Apulej stvara, poigravajući se pomenutim stilskim izražajnim sredstvima, rezultira spontanim i svojevolumnim uključivanjem čitaoca u "dekodiranje" prenesenih značenja koja svaki čitalac može interpretirati na svoj način u zavisnosti od ličnih iskustava i prosudbe.

Ako uzmemo sve navedeno u obzir, možemo s pravom zaključiti u konačnici rada da je simbolično-alegorijski aspekt Apulejevog *Zlatnog magarca* upravo taj koji čini okosnicu ovog djela slojevitom, živopisnom, ali ujedno i fascinantnom, istovremeno doprinoseći njenoj dinamičkoj kompleksnosti i jedinstvu magije i realnosti.

BIBLIOGRAFIJA

Izvor:

1. Apuleius Madaurensis. *Metamorphoses* 1–11 (*Apulée: Les Métamorphoses*. Vols. 1–3, ed. D. S. Robertson; P. Vallette, 1940–1946).

Ostala literatura:

1. Accarde, J. *The Metamorphosis of Apuleius: Cupid and Psyche, Beauty and the Beast*, King Kong. 2011.
2. Barić, I. *Obraćenje kod Augustina i Apuleja*. 2014.
3. Biti, V. *Pojmovnik suvremene književne i kulturne teorije*. 2005.
4. Born, L. *Ovid and Allegory*. 1934.
5. Dragušica, K. *Epska alegorija*. 2017.
6. Finkelparl, E. *The Judgment of Lucius: Apuleius, "Metamorphoses"*. 1991.
7. Flašar, M. *Pregled rimske književnosti*. 1986.
8. Gaisser, H. *The Fortunes of Apuleius and the Golden Ass*. 2011.
9. Hidalgo, M. *The Flight of Slaves and Bands of latrones in Apuleius*. 2007.
10. Kirichenko, A. *Asinus Philosophans: Platonic Philosophy and the Prologue to Apuleius' Golden Ass*. 2008.
11. Levanat-Peričić, M. *Književno breme "našega" tovara*. 2010.
12. Lux, E. *Release from Torment*. 2009.
13. MacQueen, A. *Allegory*. 2018.
14. Mason, H. *The Distinction of Lucius in Apuleius' "Metamorphoses"*. 1983.
15. Sandy, G. *Apuleius Golden Ass*. 1999.
16. Schlam, C. *The Metamorphoses of Apuleius: On Making an Ass of Oneself*. 2013.
17. Solar, M. *Rječnik književnog nazivlja*. 2006.
18. Sperber, D. *Rethinking symbolism*. 2009.
19. Stavros, P. *Space in the Ancient Novel*. 2018.
20. Van Denburgh, T. *The Egyptian Ass; Or the Incest Motif in Apuleius' The Golden Ass*. 2009.
21. Vratović, V. *Rimska književnost*. 1969.
22. Wesley, E. *Literature of Luther: Receptions of the Reformer*. 2017.
23. Wittkower, R. *Allegory And The Migration Of Symbols*. 1987.
24. Zimmerman, M. *'Food for Thought' for Readers of Apuleius' The Golden Ass*. 2009.

Internet izvori:

1. <https://sites.google.com/site/cupidpsychegroup/home/summary>
2. https://books.google.ba/books?hl=hr&lr=&id=8OIloqaie0BwC&oi=fnd&pg=PP11&dq=apuleisu+metamorphoses+&ots=RsjFo-JTh5&sig=DbFjS8vXua0eXvfbW1KcCTtXHDg&redir_esc=y#v=onepage&q=apuleisu%20metamorphoses&f=false
3. https://www.theoasisgroup.net/poc/view_doc.php?type=doc&id=416
4. https://www.theoasisgroup.net/poc/view_doc.php?type=doc&id=416
5. <https://books.google.ba/books?id=KwuTEuytk4kC&pg=PA54&lpg=PA54&dq=golden+ass+old+woman+symbol&source=bl&ots=K9HIUtCVqH&sig=ACfU3U37XpdHVJkHCSudbN0MvPvfKYwaOA&hl=hr&sa=X&ved=2ahUKEwjzMeO-bfpAhVHw4sKHYZCdlQ6AEwC3oECAyQAQ#v=onepage&q=golden%20ass%20old%20woman%20symbol&f=false>
6. <https://books.google.ba/books?id=fOq28aY4QUUC&pg=PA59&lpg=PA59&dq=f+lamp+in+golden+ass&source=bl&ots=4Gz7QOd4wS&sig=ACfU3U3FjXwnGpC6aAQ30H29g0lx3nA2aw&hl=hr&sa=X&ved=2ahUKEwj5ofiIorjpAhXDIIIsKHTu4AwYQ6AEwDHoECAoQAQ#v=onepage&q=f%20lamp%20in%20golden%20ass&f=false>
7. <https://apuleiusmetamorphosesbystockton.wordpress.com/2017/05/04/rebirth-symbolism-in-the-metamorphoses/>
8. <https://apuleiusmetamorphosesbystockton.wordpress.com/2017/05/04/rebirth-symbolism-in-the-metamorphoses/>
9. https://books.google.ba/books?id=6cpr5tsEEn8C&pg=PA112&lpg=PA112&dq=sandy+g+apuleius+metamorphoses+and+ancient+novel&source=bl&ots=450IT4yVVv&sig=ACfU3U38Fbi_HvZ8oubBqOOM0ckhtiXSUQ&hl=hr&sa=X&ved=2ahUKEwic6tzmnLTpAhWBUIsKHaQ2CWcQ6AEwAXoECAkQAQ#v=onepage&q=sandy%20g%20apuleius%20metamorphoses%20and%20ancient%20novel&f=false
10. <https://pdfs.semanticscholar.org/f268/accef9547e6dcef447a6d7f539050f164276.pdf>
11. <https://literarydevices.net/symbolism/>
12. https://books.google.ba/books?hl=hr&lr=&id=eAc5AAAIAAJ&oi=fnd&pg=PR10&dq=symbolism&ots=I4Y03i4H7z&sig=Z8cmDwpzrBsGkg-OMx28RK5CwCk&redir_esc=y#v=onepage&q=symbolism&f=false
13. <https://literarydevices.net/symbolism/>